

УПУТСТВО ЗА ПИСАЊЕ МАТУРСКОГ РАДА

Драги матуранти,

Предстоји вам један од најважнијих задатака којим ћете показати да сте успешно завршили гимназијско школовање. То је израда и одбрана матурског рада. Овим радом треба да покажете своје мисаоне способности, стваралачку самосталност и интелектуалну зрелост. Зато треба веома озбољно приступити задатку.

За почетак се упознајте са деловима Правилника о измени Правилника о плану и програму образовања и васпитања за гимназију, „Службени гласник РС – Просветни гласник“, бр. 2/94.

„Матурски рад са одбраном је самостално обрађена тема коју ученик бира из списка одабраних тема у оквиру једног од следећих предмета: матерњи језик и књижевност, страни језик, социологија, психологија, математика, историја, филозофија, географија, физика, хемија, биологија, област уметности (ликовна, музичка, сценска, филмска).

Сврха је матурског рада да ученик покаже колико влада материјом у вези са темом, у којој мери је усвојио методе и приступ обради теме, како се служи литературом, да ли је оспособљен да анализира, критички размишља и да самостално изрази свој лични став у односу на тему коју обрађује.

Ученик ради матурски рад у току завршног разреда уз помоћ наставника-ментора.

У току израде матурског рада обавезно је организовати најмање четири консултације на којима је ментор дужан да прати рад сваког ученика и пружи му потребну помоћ упућивањем на литературу и избору начина и структуре израде рада...

На одбрани матурског рада ученик усмено излаже концепцију свог рада, наводи литературу и друге изворе сазнања које је користио, образлаже посебне методе и поступке којима се користио при изради матурског рада и разлоге таквог избора...

После одбране матурског рада испитна комисија утврђује оцену која се изводи од оцене матурског рада и његове одбране...“

Матурски рад треба веома озбиљно схватити јер је то другачији, озбиљнији облик писменог рада и представља мали научни рад. Зато је неопходно систематично и организовано приступити прво припремама, а потом и самој изради матурског рада уз помоћ ментора. **Ментор може бити само наставник наше школе.**

ИЗБОР ТЕМЕ И ЛИТЕРАТУРЕ

Наставник (ментор) даје списак тема за матурске радове из наведених наставних предмета. Ученик се опредељује за једну тему и од наставника треба да добије детаљније информације о тој теми. Пожељно је да заједно одреде структуру, тј. композицију рада, мада ученик то може сам да уради а онда предлог да покаже наставнику ради додатних сугестија. Ово је корисно за ученика јер ће, имајући у виду шта тачно треба да обухвати својим радом, лакше тражити литературу. Ученик би требало да од наставника (ментора) добије бар основну литературу у складу са темом свог рада. Затим следи долазак у школску библиотеку где ће ученик почети трагање за потребном литературом. Уколико нема довољно извора у школској библиотеци, потребно је посетити остале библиотеке у граду и искористити њихову грађу. Не треба занемарити ни библиотеке бројних института и факултета. Осим књижне грађе ученици могу користити и периодичку (часописе, новине, листове, билтене...), као и интернет.

За претраживање библиотечких фондова ученици могу поћи од следећих адреса:

- Народна библиотека Србије : <http://www.nb.rs>
- Дигитална Народна библиотека Србије : <http://www.digital.nb.rs>
- Библиотека града Београда : <http://www.bgb.rs>
- Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ : <http://www.unilib.bg.ac.rs>

Када ученик прикупи литературу, неопходно је да је пажљиво чита и да притом прави белешке имајући стално на уму тему свог рада. Те белешке могу бити парафразирање оригиналног текста или дословно цитирање. Обавезно треба преписати све податке о коришћеном извору како би се унели у рад после цитираног или парафразираног текста, као и у списак литературе. О овоме детаљније при крају овог Упутства.

РЕВИЗИЈА НАЦРТА РАДА И БЕЛЕЖАКА

Прву фазу писања матурског рада представља ревизија нацрта или планиране структуре, тј. композиције рада. Када се ученик упозна са одабраном литературом, потребно је да још једном одреди / потврди структуру рада на глобалном и на фрагментарном нивоу. То је конципирање рада.

Најважније је одредити кључне елементе теме рада, па њихове саставне делове, а онда све то распоредити у одређени логички редослед. Планирање рада ће бити лакше ако се знају делови из којих рад треба да се састоји. Ако се одреди композиција матурског рада, детаљан план, структура према поглављима, потпоглављима и другим елементима, лакше ће се обавити логично рашчлањивање теме, организација и распоред грађе, а ученик ће тада бити у могућности да се одлучи шта обавезно треба да унесе у рад, а шта може да изостави из одабране литературе.

КОМПОЗИЦИЈА РАДА

Композиција рада представља логичко распоређивање теме у мање целине : поглавља, потпоглавља, пасусе, што зависи од обима рада. Она показује и међусобне односе унутар самог текста. Када се дефинише композиција, потребно је испланирати и где ће доћи додаци: табеле, схеме, илустрације, графикони...

Матурски рад се састоји из следећих елемената:

- наслова
- садржаја
- увода
- разраде
- закључка
- списка литературе (библиографије)
- додатака (прилога)

Ево основних информација о сваком од ових елемената.

НАСЛОВ означава, прецизира тему. Зато наслов треба да буде што информативнији и краћи. За наслов се не користе скраћенице, већ само пуне речи.

САДРЖАЈ се обично ставља на почетак рада, што омогућава читаоцу да га одмах прочита. Важно је да садржај верно представи структуру рада: у њега се уносе сви наслови и поднаслови, па нам то омогућава да уочимо и проверимо логичност излагања одређене теме. Обавезно треба обележити редни број стране сваке целине! Ако се у раду налазе прилози (табеле, илустрације, графикони и други илустративни материјал), онда се тај попис такође уноси у садржај.

УВОД је важан јер је то први контакт читаоца са текстом и зато може имати утицај на став читаоца и на оцену рада. За писање доброг увода важно је следеће:

- треба прецизирати предмет рада, тј. оно о чему ће се у раду писати;
- треба назначити циљ (сврху), што значи рећи шта се радом жели постићи;
- означити организацију и план у изради рада, тј истаћи од колико делова се рад састоји, које информације рад даје (текстуалне, статистичке, оригиналне, преузете из других извора и сл.) и како су те информације изложене;
- могуће је да ученик (аутор) искаже свој став према теми, да истакне тешкоће које је имао током писања рада, тј. обраде теме и да образложи разлоге избора одређене теме.

Увод обично обухвата 1 до 2 странице. Треба водити рачуна да увод не буде предуг или непрецизан. За почетак ученик може истаћи предмет рада и основне поставке, а када заврши рад, може га употпунити потребним детаљима.

РАЗРАДА је главни део рада у којем се детаљно и документовано развија тема. Разрада увек има више делова: то су поглавља и потпоглавља, а њих чине пасуси. Важно је да се у разради искаже све оно што је обећано у уводу. Када се бира грађа за разраду, предност треба дати ономе што текст чини јаснијим и што боље одсликава тему. Тема се мора логички развити, систематизовати и у потпуности обухватити. Разрада је најобимнији део рада и чини 80% укупног текста. Она мора да садржи приказ предмета рада, анализу грађе и извора и доказе поставки и хипотеза.

ЗАКЉУЧАК је завршни део рада. У закључак се не уноси нов материјал. Ту се, из низа детаља, издвајају кључни елементи које треба запамтити. Закључак може да садржи следеће:

- синтезу основних чињеница, поставки и резултата;
 - препоруке које логички произилазе из рада и података које је ученик имао на располагању у току рада, нарочито када се добијени резултати у раду могу применити у пракси;
 - питања која се „отварају“, тј. могу се решити у неком другом раду.
- У закључку се могу наћи и оцена или процена неке теме, ситуације, а могу се давати савети, препоруке, могу се резимирати чињенице и подаци до којих је ученик дошао у раду.

ПРИЛОЗИ И ДОДАЦИ су све оно што би ометало поредак неке теме или излагања текста. Зато они нису нужни као саставни део рада. Стављају се углавном када је отежано сналажење у тексту. То могу бити: таблице, формулари, упитници, фотокопије докумената, графички материјал, статистички подаци итд. Изнад сваког прилога је потребно написати његов назив (наслов), а испод извор одакле је преузет и тумачење, односно објашњење. Прилоге треба обележити редним бројевима како би их читалац лакше нашао када у тексту наиђе на упутство, нпр. „погледај прилог бр. 1“. Њихов попис улази у садржај рада. (Погледај прилоге на крају овог рада.)

Понекад су цртежи, фотокопије слика, графикони, мапе и сл. тесно повезани са текстом и чине његов саставни део. Тада се они не издвајају на крају, али се такође нумеришу, именују и објашњавају, а њихов извор се наводи у фусноти.

СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ (БИБЛИОГРАФИЈА) представља попис извора које је ученик користио док је прикупљао грађу за свој рад. Ти извори могу бити књиге, стручни часописи, електронски часописи, елаборати, електронски носачи звука, слике и текста и остали. Овај попис наводи се азбучним редом, према почетном слову презимена аутора, а ако су у питању дела без аутора или дела која су производ више аутора, онда према почетном слову наслова.

КАКО КОРИСТИТИ ЛИТЕРАТУРУ

Ученик прави белешке док чита литературу. Те белешке могу бити парафразирање оригиналног текста (препричавање) или дословно навођење ауторових речи (цитирање). У оба случаја ученик треба да наведе изворе којима се служио: пише презиме и име аутора, назив дела, место издања, име издавача, годину издања и број стране ако текст цитира. Ови подаци наводе се при дну странице у фусноти, као и у списку литературе на крају рада (без страница цитираног текста). Ученицима се цитирање препоручује само онда када је неопходно да се задржи прецизност ауторовог исказа. За цитирање је довољно истаћи ауторову идеју у једној реченици или делу реченице.

Матурски рад не треба оптеретити бројним цитатима!

Цитати дужине до четири реда уклапају се у текст. Ако има дужих цитата, куцају се мањим фонтом и могу се издвојити у посебном пасусу. Сваки цитат се бележи узастопним арапским бројем, а у дну стране се под истим бројем наводе тачни библиографски подаци извора цитата. Ево неколико примера:

1. **Ако је један аутор:** Ками, Албер: *Странац*. Превела Зорица Хаџи-Видојковић, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 1996, стр. 47.

Напомена: ако је дело преведено, мора се навести *име и презиме преводаоца*

2. **Ако су два и три аутора:** Симић, Радоје и Остојић, Бранислав: *Основи фонологије српскохрватског књижевног језика*. Титоград, Побједа, 1981.
3. **Ако је група аутора,** наводе се само подаци за првог и стави се коса црта, па се дода други аутор: Шкрѐб, Зденко / Стамаћ, Анте: *Увод у књижевност*, Загреб, Глобус, 1986.
4. **Ако постоји приређивач текстова неколико аутора,** књига се наводи према почетном слову наслова и напише се презиме и име приређивача: *Острво на два мора: приче о мору*. Приредила Љубица Арсић, Београд, Лагуна, 2010.
5. **Ако је извор интернет, наводи се цео линк:** име аутора (ако је познат), назив текста, адреса почетне странице, па у загради цео линк, и датум преузимања текста.
Шекуларац, В. *Мрежа јавних библиотека Србије у периоду 2000-2008. године*
http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=263, (преузето 21. маја 2010).

Збирка ћирилских рукописа манастира Дечани, <http://digital.nb.rs/collection/gu-dec>, (преузето 18. јуна 2009).

Напомена: наслови књига и текстова пишу се *курзивом!*

6. **Ако је текст преузет из часописа,** изглед библиографског податка је следећи: презиме и име аутора, наслов чланка, назив часописа, број годишта или свезак, број часописа и страница на којој се налази чланак (или прва и последња страница чланка)
Трифуновић, Богдан. „Завичајне дигиталне библиотеке“. *Култура: часопис за теорију и социологију културе и културну политику* бр. 129 (2010): стр. 155-181.

(Када је текст преузет из електронског часописа, наводи се цео линк и сви подаци као у претходном примеру.)

Напомена: наслов текста се може ставити под наводнике а назив часописа се истиче курзивом, или се наслов текста пише курзивом а назив часописа се подвлачи пуном линијом! И за интерпункцију међу подацима библиографских јединица нема утврђених правила, али **ученик треба да се при навођењу библиографије држи истог начина комбиновања интерпункцијских знакова**. У наведеним примерима приказани су уобичајени начини навођења литературе.

ВАЖНО: литература се **НЕ МОЖЕ** заснивати само на изворима са интернета! Мора постојати равнотежа између електронских и штампаних извора.

СТИЛ МАТУРСКОГ РАДА И ПРАВОПИС

Имајући у виду чињеницу да је матурски рад научни, тј. научноистраживачки рад, и његов стил треба да има одлике оваквог дела. Зато стил матурског рада треба буде јасан, логичан и уједначен. Приликом формулисања реченица треба водити рачуна да оне буду логички повезане, садржајне, без стереотипних фраза, сувишних речи и двосмислених значења. Реченице треба да буду повезане у пасусе, а сваки пасус као целина мора да садржи једну идеју која се односи на тему рада. Пасуси могу бити организовани у краће целине, потпоглавља, који су саставни делови већих целина, поглавља. Потребно је истаћи да у раду не треба да се нађу реченице и делови који својим садржајем одступају од теме. Ако тема допушта (нарочито када је из уметности и друштвених наука), у раду би требало да се препознаје лични учеников приступ тој теми. По томе ће рад заиста бити аутентичан.

Када ученик користи текстове из различитих извора, мора преформулисати реченице и стилски их уједначити. На тај начин ће сам ученик дати лични печат тексту, а рад неће личити на невешто склопљен мозаик.

Сваки пасус почиње новим, увученим редом, чиме се они визуелно издвајају један од другог. Зато их не треба додатно одвајати дуплим проредом!

И језик матурског рада треба да буде примерен научном раду. То значи да ученик мора да познаје стручне термине наставног предмета из којег пише рад, а посебно оне који су у вези са темом. У матурском раду се не смеју наћи колоквијализми, дијалектизми, архаизми, варваризми и сленг.

Сваки ученик мора у свом раду да поштује књижевну и правописну норму српског језика. За све дилеме и непознанице из правописа ученик може наћи одговоре у овој књизи:

Пешикан, Митар – Јерковић, Јован – Пижурица, Мато: *Правопис српскога језика*. Измењено и допуњено екавско издање, Нови Сад, Матица српска, 2010.

Матурски рад се пише ћирилицом. У наведеном *Правопису* се на 15. страни у фусноти налази цитиран 10. члан Устава Србије: *У Републици Србији у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо*. Изузетак су радови са темама из страних језика, где се користе латиница и руска ћирилица. Радове са темама из природних наука (математика, хемија, физика) такође треба писати ћирилицом, а симболе и ознаке за физичке величине, као и формуле, писати латиницом. На овај начин су штампани и уџбеници из ових предмета, па ученицима могу послужити као оријентир.

Правопис налаже да се у ћириличном тексту страна лична имена, топоними и други називи пишу транскрибовано, тј. онако како је уобичајено њихово изговарање у српском језику. Ученик може написати изворни облик имена, али тек после транскрибованог и у загради. Ако је у питању матурски рад из биологије, све латинске називе ученик ће написати латиничним писмом као у уџбенику за овај предмет.

ФОРМАТИРАЊЕ СТРАНИЦЕ

Текст матурског рада мора бити на страници А4, оријентације *Portrait*. Странице морају имати маргине по 2,5 цм, а лева маргина треба да буде шири због повезивања листова, па може бити 3 цм.

Проред између редова може бити 1 или 1,5. Нови пасус се почиње увлачењем до 6 словних места. Наслови и поднаслови могу бити писани већим фонтом, 14 и 16, и истакнути болдом. Тада је проред између наслова, тј. подналова и текста дупли. Основни текст се пише фонтом 11 или 12.

Свако поглавље се пише на новој страни. Странице треба нумерисати (пагинирати) узастопним арапским бројевима по средини или десно у дну стране, или на истим местима на врху стране, што је препоручљиво ако има фуснота. Прва страна се не нумерише. Рад се куца само на једној страни.

Матурски рад се пише лако читљивим фонтовима, а има их у свим рачунарима. Ученик се може одредити за неки од следећих: Times New Roman, Courier New, Verdana, Tahoma, Arial, Sans Serif. Важно за визуелни утисак о раду је да нема шаренила које се добија комбиновањем различитих фонтова, курзива и болда. Ако ученик жели да истакне неку реч, део реченице или целу реченицу, то треба да уради увек на исти начин, нпр. *курзивом*.

Свака страница куцаног текста оријентационо треба да има 30 откуцаних редова са по 60 карактера у сваком реду. То је тзв. ауторска страница и то је стандард за текст на овом формату. Зато ученици не треба да користе велике фонтове и неубичајене размаке између редова и пасуса да би свој рад учинили већим. За сам матурски рад је важније шта је и како у њему написано, а колико је написано зависи од теме и од захтева ментора.

Треба нагласити да не постоји правило које се односи на дужину текста матурског рада, али се сматра да рад треба да има 10 до 25 страна куцаног текста. То може бити и више, што зависи од теме, али никако не би требало да рад буде краћи. О томе ће се ученик договарати са својим ментором када буде долазио на консултације.

ПРВА И ПОСЛЕДЊА СТРАНА МАТУРСКОГ РАДА

На првој страни рада ученик пише следеће податке:

- у заглављу пун назив школе
- на средини: Матурски рад из (предмет)
- испод тога: тема
- у доњем левом углу једно испод другог: ментор, његово име и презиме
- у доњем десном углу једно испод другог: ученик, његово име, презиме и одељење
- у дну странице: место, месец када се рад предаје и година.

Ови подаци могу да се куцају болдом, са дуплим проредом међу редовима и размаком међу словима. Пример је дат у прилогу под бројем 1.

На последњој страни матурског рада треба да се напише следеће:

- датум предаје рада
- датум одбране рада
- коментар о раду који пише ментор и други чланови комисије
- оцена рада

Пример за последњу страну је у прилогу под бројем 2.

(Прилог бр.1: Изглед насловне стране)

ДЕВЕТА ГИМНАЗИЈА „МИХАИЛО ПЕТРОВИЋ АЛАС“

**МАТУРСКИ РАД
ИЗ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ**

ПОПУЛАРНИ ЖАНРОВИ ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

МЕНТОР:

Зорица Живковић

УЧЕНИК:

Лазар Стојановић, 4-2

Београд, мај 2006.

(Прилог бр.2: Изглед последње стране)

Датум предаје рада:

Датум одбране рада:

Коментар:

Оцена:

(Прилог бр. 3: Изглед стране на којој је Садржај)

САДРЖАЈ	Страна
1. УВОД.....	2
2. НАСЛОВ ПРВОГ ПОГЛАВЉА.....	4
2.1. Први поднаслов првог поглавља.....	4
2.2. Други поднаслов првог поглавља.....	6
2.3. Трећи.....	8
3. НАСЛОВ ДРУГОГ ПОГЛАВЉА.....	10
3.1. Први поднаслов другог поглавља.....	10
3.2. Други.....	12
3.3. Трећи.....	13
3.4. Четврти.....	15
4. НАСЛОВ ТРЕЋЕГ ПОГЛАВЉА.....	16
4.1. Први поднаслов трећег поглавља.....	16
4.2. Други.....	18
4.3. Трећи.....	21
5. ЗАКЉУЧАК.....	23
6. ПРИЛОЗИ.....(Примери су из овог Упутства).....	25
6.1. Прилог број један: Изглед насловне стране матурског рада.....	8
6.2. Прилог број два: Изглед последње стране матурског рада.....	9
6.3. Прилог број три: Изглед стране на којој је Садржај.....	10
7. ЛИТЕРАТУРА.....	28

Текст припремила Наташа Марковић Атар, школски библиотекар

Литература:

1. Вуксановић, Јован: *Како израдити и одбранити матурски рад*. Београд, Наука, 1995.
2. Пешикан, Митар – Јерковић, Јован – Пижурница, Мато: *Правопис српскога Језика. Измењено и допуњено екавско издање*. Нови Сад, Матица српска, 2010.
3. <http://www.elitesecurity.org/t113508-Tutorial-Kako-napisati-maturski-rad>
(10. децембар 2012.г.)